

БНХАУ-ЫН БАЙГАЛЬ ЭКОЛОГИЙН АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛД ТУЛГАМДАЖ БУЙ ЗАРИМ АСУУДЛЫН ТУХАЙД

*Ч.Батцэцэг**

БНХАУ байгаль экологийн аюулгүй байдлаа хангах үүднээс агаарын бохирдлыг арилгах, эрчим хүч хэмнэх, цөлжилт, шороон шуургыг таслан зогсоох, бохирдолгүй барилгын бүтээн байгуулалт, аж үйлдвэрээр экологийг сэргээх, шинжлэх ухаанчаар хөгжих асуудлаар олон талын томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэн, цогц бодлого явуулж байгаагийн сацуу байгаль орчныг бохирдуулдаг амьдралын наад захын хэрэглээнээс татгалзах, түүнийг хязгаарлах алхмуудыг шийдвэрлэж байна.

2007 оны 10 дугаар сард хуралдсан ХКН-ын ХҮИ их хурлаар Хятадын хөгжлийн шинэ үзэл баримтлалыг албан ёсоор зарлан тунхаглаж, хөгжлийн асуудлыг зөвхөн эдийн засгийн өсөлт, тухайлбал Дотоодын Нийт Бүтээгдэхүүний /ДНБ/ өсөлтөөр тодорхойлж байсан өмнөх 30 жилийн дадал зуршлаас татгалзаж, хөгжлийг иж бүрнээр эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчин, хүний хөгжил зэрэг бүх талыг хамарсан нийгмийн үйл явц хэмээжээ. Уг хурлаар “Экологийн соёл”-ын тухай анх удаа илтгэлд оруулж: “Экологийн соёлыг бий болгож байгалийн нөөц баялаг, эрчим хүч хэмнэх, хүрээлэн буй орчинг хамгаалсан үйлдвэрлэлийн бүтэц, хэрэглээний арга хэлбэрийг бүрдүүлнэ” гэж заасан юм.

Өнөөдөр дэлхийн 100 гаруй орон адил бус хэмжээгээр цөлжилтийн аюулд нэрвэгдэж, хамарсан нийт талбай нь 3 тэрбум га-гаас давж байгаагийн дотор умард Африк, Төв Ази, Монгол, Хятад зэрэг улс орон багтаж, цөлжилтийн хүнд байдалд ороод байна. Сүүлийн хэдэн жилд Хятад улсад бүртгэгдсэн цөлжсөн газар ойролцоогоор 2.622 сая ам.км-д хүрсэн нь нийт нутаг дэвсгэрийн 27.3 хувийг эзэлж, ойролцоогоор 400 сая хүн ам цөлжилтийн заналхийлэлд аж төрж буйгаас харахад дэлхийн цөлжилтөд асар их нэрвэгдсэн орны нэг болсны илрэл юм. Бүх Хятадын хэмжээнд жил бүр цөлжилтөөс учирсан эдийн засгийн шууд хохирол 54 тэрбум юань, шууд бус хохирол 288,9 тэрбум юаньд хүрчээ. Ийнхүү цөлжилт нь Хятадын хөгжил, үндэстний оршин тогтнохтой холбоотой урт хугацааны бодлого болохын сацуу байгаль орчны хамгийн тулгамдсан асуудал болж, байгаль экологийн аюулгүй байдалд ноцтой нөлөөлж эхэлсэн байна. Хүн

* Ч.Батцэцэг - ОУСХ-ийн эрдэм шинжилгээний ахлах ажилтан, доктор (Ph.D), дэд профессор

амын есөлт, газар тариалан-бэлчээр нутаг газрын баялгийг хэт ашиглах, модон эдлэлийн эрэлт хэрэгцээ асар ихээр нэмэгдсэнтэй уялдуулан ой модоо ихээр ашигласны улмаас цөлжилтийн байдал газар авчээ. Ялангуяа Хятадын баруун бүс нутагт хууль бусаар ашигт малтмал олборлож, экологийн орчныг эвдэж, ус хөрсний тэнцвэртэй байдал алдагдаж, гол мөрний сав газарт усны эх ундрага багасснаас өмнөд бүс нутгаас умард бүс нутаг хүртэл, зүүн бүс нутгаас баруун бүс нутаг хүртэл цөлжилттэй болжээ.

Нөгөөтэйгүүр дэлхийн цаг агаарын өөрчлөлт бүс нутгийн улс орнуудад бүгдэд нь хамааралтай болж, олон нийтлэг асуудал тулгарч байгаагийн нэг нь элс шороон шуурга, шар шорооны нүүдэл болоод байна. Монгол орны нутгаас эх авдаг гол мөрөн ОХУ болон БНХАУ-ын томоохон нуур, гол мөрний эх болж, Хойд мөсөн далай, Номхон далайд цутгадаг боловч усны нөөц, уур амьсгалын өөрчлөлтөөс гол мөрөн хатаж ширгэж байна. Монголын өмнөд говь, тал хээрийн бүс, Хятадын хойд хэсгээс үүссэн элс шороон шуурга, шар шорооны нүүдэл Зүүн хойд Азийн бүх нутгийг хамраад зогсохгүй АНУ-ын зүүн эрэг хүрч, эдийн засгийн ихээхэн хохирол учруулж байна. Ялангуяа Монгол, Хятад улсад цөлжилтөөс улбаалсан шороон шуурга шуурах нь олширч, хүн байгальд маш их аюул гамшиг, алдагдал хохирол учруулах болов. Хятадын байгаль орчныг судлах эрдэмтдийн судалгаагаар, Хятад улсад нөлөөлж байгаа шороон шуургын нэг хэсэг нь хилийн цаанаас, нэг хэсэг нь хилийн дотор бүс нутгаас үүсэн босч байгааг илрүүлжээ. Хилийн чанадад голдуу Хятадын хойд хөрш Монгол Улсын зүүн өмнө хэсгийн говийн элсэрхэг бүс нутаг ба Төв Азийн Казахстаны зүүн хэсгийн элсжсэн бүс нутаг, хилийн дотоодлоо голдуу Өвөр Монголын дунд, зүүн хэсгийн Сөнидийн хотгор буюу Хулан шарга даага элсний дунд баруун бүс нутаг, Алашаа аймгийн Монгол Улстай хиллэж байгаа бүс нутаг, Синьзяний Такламаканы элсэн бүс гурван Төнхөт элсэн бүсийн нутгийг багтаажээ. Хятад улс нь ийнхүү шороон шуургын нөлөө ихтэй улс орны нэг болж, сүүлийн жилүүдэд гарсан хүчтэй шороон шуурга гамшгийн хэмжээнд хүрээд байна. Хятадын Хөхмөрөнөөс хойшхи ихэнхи бүс нутгийн 1.4 сая ам.км талбай доторхи 130 сая хүн ам нь шороон шуургын аюулд өртжээ. Хятадад шороон шуурга үүсч ширүүсч байгаагийн шалтгааны хамгийн ноцтой нь Хятад улсын баруун хойд, умардын бүс нутгаар тариалангийн атар газар хагалбарлалт их хийснээс болж хөрс шороог ихээр эвдэж муудуулсантай холбоотойгоос гадна шороон шуургын салхины

хүч чангарч урсгал дагуу шороо тоосыг хуйлруулан дэгдээж маш их өргөн хэмжээний бохирдол үүсгэдэг байна. Иймээс шороон шуургаас урьдчилан сэргийлэх, цөлжилтийг зогсооход, газрын өнгөн давхаргын орчныг сайжруулах, хөрсний ургамлын бүрхцийг сэргээх, тариалангийн газрын шороо алдагдахыг хориглох, бэлчээрийн талхалтаас сэргийлэх зэрэг экологийн бүтээн байгуулалт хийх нь зүй зохистой арга хэмжээ хэмээн үзэж байгаа ажээ. Мөн Зүүн хойд Азийн бүс нутгийн орнуудтай цөлжилт, шороон шуургыг зогсоох, түүнээс урьдчилан сэргийлэх асуудлаар явагдаж буй уулзалт, хурал семинарт идэвхтэй оролцож өөрсдийн саналыг дэвшүүлж иржээ. Тухайлбал: саяхан 2009 оны 3 дугаар сард Улаанбаатар хотод болсон Зүүн хойд Азийн орнуудын Байгаль орчны холбогдох яамны мэргэжилтэн, эрдэмтэдийн уулзалтанд оролцоходоо хятадын тал Зүүн хойд Азийн бүс нутгийн эрчим хүчний хэмнэлт, цэвэр хөгжлийн механизмыг нэвтрүүлэх талаар харилцан ашигтай байдлаар хамтран ажиллахад бэлэн байгаагаа илэрхийлсэн юм.

Хятад улс цөлжилтийг таслан зогсоохын тулд жил бүр улсаас хэдэн тэрбум ам.долларын хөрөнгө зарцуулж, цуврал арга хэмжээ авснаар зарим нэг үр дүнд хүрч байна. Үүний заримаас дурьдвал, Хятадад “аж үйлдвэрийн хөгжлийг экологижуулах, экологийн бүтээн байгуулалтыг аж үйлдвэржүүлэх” асуудлыг гаргаж тавьсан явдал юм. Хятадын Засгийн газраас шинжлэх ухааны үндэслэлтэй төлөвлөгөө баталж, цөлжсөн нутаг болон түүний ойр хавийн газар нутагт тохирсон хэрэглээний технологийг хэрэгжүүлж, орон нутагт нь тохирсон аж үйлдвэрийн бүтээн байгуулалтанд нутгийн ард иргэдийг идэвхтэй татан оролцуулах, улмаар тухайн нутгийн байгаль экологийг сэргээх зорилго тавьж, уг загварыг хэрэглэснээр гайгүй сайн үр дүнд хүрчээ.

Хятад улс 2006 оны 5 дугаар сараас бохирдолгүй барилгыг дэлгэрүүлэх зорилгоор анх удаа дунд урт хугацааны стратегийн хөгжлийн төлөвлөгөө боловсруулж, төсөл хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлж эхэлжээ. 2006-2010 оны улс ардын аж ахуйг хөгжүүлэх 5 жилийн төлөвлөгөөнд “бохирдолгүй барилга”-ын хот сууринг байгуулах хөгжлийн зорилт тавьсан байна. Бохирдолгүй барилга нь эрчим хүчний үр бүтээмжийг эрс дээшлүүлж, эрчим хүчний зарцуулалтыг бууруулах, эрчим хүч дутагдах явдлыг шийдвэрлэх чухал асуудал юм. Гэвч энэ асуудлыг шийдвэрлэхэд барилгын материал, барилгын бүтэц, үнэлгээний стандарт, барилгын зураг төсөл, төлөвлөгөө,

удирдлага менежмент хүртэл бүгдийг иж бүрэн цогцоор шинийг бүтээх хэрэгтэй байгаа ажээ.

Аливаа улсын байгаль экологийн аюулгүй байдалд заналхийлж буй өөр хортой зүйл бол нэг удаагийн хэрэглээний асуудал болоод байна. Орчин үед дэлхий дээр хүн төрөлхтний ахуй амьдралдаа хэрэглэж буй “нэг удаагийн хэрэглээ”-ний нэр төрөл олширч, маш хурдацтай газар авчээ. Үүнийг Хятад улс тэргүүлэх болж, нэг удаа хэрэглэх савх, хоолны сав, нэг удаа хэрэглэх хоолны хэрэгсэл, нэг удаа хэрэглэх борооны цув, шүхэр, нэг удаа хэрэглэх ширээний бүтээлэг, гялгар уут, зочид буудлын хэрэглээ, угаалга, ариун цэврийн хэрэгсэл, нэг удаа хэрэглэх гар утасны зай, гэрэл зургийн аппарат, үзэг, бал, ундааны сав, зар сурталчилгааны материал, үзмэрийн хэрэгсэл, нарийн нандин гоёлын баглаа, боодол гэх мэт тоймгүй олон зүйл нь хамгийн хортой, хамгийн өргөн тархсан зүйл болж байна. Хятадуудын өдөрт хэрэглэдэг гялгар уут 3 тэрбумаас хэтэрч, бусад улс орнудаас хол тасарч, жил бүр хаядаг гялгар уут, хоолны нэг удаагийн цагаан савны “цагаан хог” дийлдэхээ больж, энэ хог нь ойт хээр, уул, нурууд, цэнгэг устай гол горхи, мөрөнд эх байгалийн цөлжилтийн ноцтой заналхийлэл учруулж, “цагаан хог”, “электрон хог”-нд дарагдсаар байна.

Хүн төрөлхтөнд “нэг удаагийн хэрэглээ”-ний зүйл гарч ирсэн нь дэлхийн хэмжээнд үүссэн байгаль экологийн гамшиг болж, хүн ардыг хордуулан, улмаар хорт хавдар үүсгэх хэмжээнд хүрсэн ба хуванцар эдлэлийг ХХ зууны хүн төрөлхтөний хамгийн муу нээлт ч гэж үзэх хүмүүс бий болжээ. Дэлхийн улс орнууд үүнтэй тэмцэж, зочид буудал, зоогийн газар, супермаркетид нэг удаагийн хэрэглээг хэрэглэхгүй, тавьж борлуулахаас татгалзаж эхэлсэн байна. Гэвч зарим нэг салбарт тухайлбал анагаах ухаан, эрүүл мэндийн салбарт хэрэглэдэг нэг удаагийн хэрэглээ нь маш их шаардлагатай чухал зүйл байдаг.

2008 оны 1 дүгээр сарын 9-ний өдөр Хятадын Төрийн Зөвлөлийн тамгын газраас мэдэгдэл хийж, 6 дугаар сарын 1-нээс эхэлж бараа савалдаг гялгар уутыг хязгаарлаж, төлбөртэй хэрэглэх зарлиг гаргажээ. Энэхүү “гялгар уут хэрэглэхийг хязгаарлах зарлиг” нь жил бүр 100 тэрбум ширхэгээс дээш хэрэглэдэг гялгар уут, хэдэн арван мянган үйлдвэрлэгч аж ахуйн, дэлгүүр, тэрбумаар тоологдох хэрэглэгчдэд хамаатай асуудал болов. Хятадын зарим мэргэжилтний үзэж буйгаар, энэ нь Хятадад эдийн засгийн салбарт байгаль орчноо хамгаалах ойлголтыг хэрэгжүүлсэн хамгийн өргөн хүрээтэй, хамгийн үр нөлөөтэй, чухал ач холбогдолтой арга хэмжээ

болжээ. Бүх Хятадын Байгаль орчныг хамгаалах холбооны бүртгэлээр, Хятадад өдөр бүр хэрэглэж байгаа гялгар уут 3 тэрбум гаруй ширхэгт хүрч, өдөр бүр хүнсний ногооны худалдаанд хэрэглэх гялгар уут 1 тэрбум ширхэг байх бөгөөд бусад хэрэглээний гялгар уутыг оролцуубал нийт 2 тэрбум ширхэгээс давдаг байна. Хэрэв 20-иод жилд хэрэглэсэн гялгар уутыг нэг дор овоолбол нэг хотыг тэр чигээр нь дарах хэмжээнд хүрчээ. Иймээс “цагаан хог”-ны 2/3-ыг багасгаж улмаар нутаг дэвсгэрийн бохирдлыг уг үндсээр нь арилгаж, гол горхины цэнгэг усыг сэргээж, цэвэр тохилог аж төрөхөд тохиромжтой боллоо хэмээн хятадын ард түмэн дэмжин сайшааж байгаа ажээ. Уг арга хэмжээг хэрэгжүүлж эхэлснээр хэт нимгэн уут алга болж стандарт хангасан зах зээлд гарах гялгар уут хэвээр байгаа хэдий ч хэрэглэгчид түүнийг төлбөртэй хэрэглэх болов. Харин гялгар уутны наймаа олон жил эрхэлсэн эзэн, худалдаачдад “гялгар уут хэрэглэхийг хязгаарлах зарлиг” хүндээр тусч, гялгар уутны зах зээл уруудахад хүрээд байна.

Үүнээс улбаалан Хятад улс нэгэнт хэдэн зуун саяар үйлдвэрлэж орхисон гялгар уутыг хэрэглэхгүй болохоор түүнийг зүгээр ашиггүй орхихгүй, яаж ийгээд үгүй хийх, зарж борлуулах нь лавтай. Харин манай худалдаа, наймаа эрхлэгчид Хятадад үйлдвэрлэсэн нэг удаагийн хуванцар эдлэл, гялгар уут гэх мэт хаягдал, гологдол эдлэлийг зөөж, зарж борлуулсан, эх орноо бусдын хаягдлыг цуглуулах хогийн сав болгож, байгаль орчноо бохирдуулан, өөрсдөө эрүүл мэндээрээ хохирч буйгаа өчүүхэн төдий ч мэдэрч ухамсарлахгүй байгаа нь туйлын харамсалтай.

Монгол Улсын Засгийн газраас 2008 онд дэвшүүлсэн “Хүнсний хангамж, аюулгүй байдлын жил”-ийн ажлын хүрээнд нийслэл Улаанбаатар хот “Эрүүл хүнс - Эрүүл орчин”-г бүрдүүлэх жил болгох зорилтыг дэвшүүлэн ажилласан. Хүний амьдрах агаарын бохирдолгүй, эрүүл орчныг дээдэлсэн, үүрэг хариуцлагыг ухамсарлуулсан ажлын хүрээнд Нийслэлийн захирагчийн алба, нийслэлийн мэргэжлийн хяналтын газартай хамтран Хятадаас орж ирж буй чанарын шаардлага хангаагүй нэг удаагийн хуванцар эдлэл болох будгийн хор, меламентэй хуванцар шанага, хуванцар хувин сав (манай хөдөөнийхөн өргөн хэрэглэдэг), хүүхдийн тоглоом, гялгар уутыг хэрэглэхгүй байхыг удаа дараа анхааруулж, нимгэн гялгар уутыг бүр хэрэглэхгүй байх, дэлгүүр хоршоонд том гялгар уутыг үнээр худалдах, цаасан болон даавуун уутыг хэрэглэх захирамж гаргасан боловч манай зах зээл, дэлгүүр, хоршоо, гуанз, цайны газар, ард иргэд

Хятадаас тасралтгүй зөөсөөр, хэрэглэсээр байгаа билээ. Манай улсад ямарваа нэг асуудлаар гаргасан зарлиг, тогтоол, захирамжийн хэрэгжилтийн талаар холбогдох яам, байгууллага, газруудын хяналт, хариуцлага маш их дутагдаж, ажлын уялдаа холбоогүй явж ирсэн. Ийм учраас хот, хөдөө талаар хөглөрөн хийсэх улаан, цэнхэр, шар, ногоон гялгар уутыг байгаль орчинд хортой, хэдэн зуун жилээр устаж үгүй болдоггүй хэмээн хүн бүр аман дээрээ ярих боловч ажил дээрээ хэн ч үл тооно. Зарим аж ахуйн нэгж тэр хаягдлыг цуглуулан боловсруулж, газар доорхи дулааны шугамын хаалт, орон сууц, байгууллага, албан газрын гадаах сандал гэх зэрэг дэмжүүштэй, сайшаалтай зүйл хийсэн боловч худалдан авагч цөөн, зах зээл багатай болохоор төдийлэн үр ашгаа өгөхгүй байгаа тухай, мөн ундааны хуванцар савны хаягдлыг дахин боловсруулах үйлдвэр манай улсад байхгүй болохоор Хятад руу хямдаар гаргаж байгааг мэдээлж байсан.

БНХАУ-ын байгаль экологийн аюулгүй байдалд тулгамдаж буй зарим асуудал, манай улстай хэрхэн холбогдож буйг товчхон дурьдахад ийм байна. Манай улс байгаль орчноо хамгаалахад дорвитойхон хөрөнгө оруулалт хийж, уг асуудлаар БНХАУ-тай хамтран ажиллаж, шинжлэх ухааны үндэслэлтэй хэрэгжүүлж буй туршлагыг судлан, агаарын бохирдлыг арилгах, цөлжилт, шороон шуургаас урьдчилан сэргийлэх талаар авч буй арга хэмжээгээ идэвхжүүлэхийн зэрэгцээ ядаж дээрхи хог хаягдлыг дахин боловсруулах үйлдвэрийг байгуулахгүй бол бид байгаль орчноо сүйтгэж, агаарын бохирдолд хордож, хогондоо дарагдсаар оршин тогтнох, амьдрах нөхцөлгүй болж байна. Энэ байдлыг эрхбиш УИХ-ын зарим гишүүд анхааралдаа авч, нийлэг гялгар уутны хэрэглээг хязгаарлах тухай хуулийн төслийг санаачилж, хаврын чуулганаар хэлэлцүүлэхээр 2009 оны 3 дугаар сарын 23-нд УИХ-ын дарга Д.Дэмбэрэлд өргөн барьсан тухай нааштай мэдээлэл хүлээн авлаа.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. The 17th National Congress of the Communist Party of China. October 2007
2. http://news.xinhuanet.com/news_center/
3. “Солонго” сэтгүүл. 2008, 2, №164
4. “Солонго” сэтгүүл. 2008, 4, №166
5. “Өнөөгийн Хятад” сэтгүүл. 2008, №1
6. “Ардын эрх” сонин. 2009.03.06 №041 /1087/
7. <http://ulaanbaatar.mn/index2>.
8. “Зууны мэдээ” сонин. 2009.3.24